

Duurzaam toerisme om van te genieten

Leren hoe een visnet in het meer te gooien © Eco-Benin

Met een omzet van 500 miljard dollar en 250 miljoen werknemers is de toeristische sector een van de belangrijkste economische activiteiten op deze planeet. Heel vaak zijn de inkomsten ongelijk verdeeld en lijdt het milieu zwaar onder die massale volksverhuizingen. Welk alternatief biedt 'duurzaam toerisme' en hoe verzoen je de drie klassieke P's van duurzame ontwikkeling (people, planet, profit) met de P van pleasure?

Een sector met impact

Tot 1930 was toerisme louter weggelegd voor een select publiek. Met het invoeren van betaald verlof kreeg ook de 'gewone werkmens' geleidelijk aan de kans om te reizen. In 1950 telde men al 25 miljoen grensoverschrijdende reizen, in 1970 165 miljoen en in 2011 bijna een miljard. Voor 2020 voorspelt de World Tourism Organization (UNWTO) maar liefst 1,6 miljard internationale reizen. Vanzelfsprekend creëert deze exponentiële groei inkomsten en werkgelegenheid, niet alleen in het Noorden maar ook steeds meer in het Zuiden.

Voor ontwikkelingslanden liggen hier kansen. Zij kunnen vaak heel wat troeven op tafel leggen: zon en stranden, cultureel erfgoed en ongerepte natuur. In 20 van de 48 minst ontwikkelde landen is toerisme nu al de eerste of tweede bron van inkomsten. In sommige landen, vooral kleine eilandstaten, is toerisme zelfs goed voor een kwart van het BNP. Een pluspunt is dat de sector jobs creëert voor vrouwen, jongeren en laagopgeleiden. Een minpunt is dat het vooral de landen in het Noorden (hotelketens, luchtvaartmaatschappijen, touroperatoren) zijn die er het meest aan verdienen. Slechts een minderheid van de lokale bevolking kan er mee van profiteren. Daarnaast zijn de inkomsten uit toerisme onstabiel, een ecologische ramp of politieke

spanningen kunnen de toeristen plots weghouden, waardoor investeringen verloren gaan.

Een destructieve sector

Veel hangt af van de manier waarop toerisme aangepakt wordt. Heel vaak betekent massatoerisme een ramp voor het milieu en is het een sector met weinig winnaars, veel verliezers en heel veel afhankelijkheid in de onderlinge relaties. "In meer dan 50 landen heb ik met eigen ogen gezien hoe destructief toerisme kan zijn", zegt Marie-Paule Eskéna-zé, journaliste en oprichtster van Tourisme Autrement. Enkele cijfers op de website van de organisatie spreken boekdelen: "Een gemiddelde toerist in een zuiders land gebruikt 7 tot 10 keer meer water dan een lokale bewoner. In de Filipijnen kan je met het water gebruikt voor een golfterrein aan de dagelijkse noden van 15.000 inwoners van Manilla voldoen, of van 60.000 plattelandsbewoners. Tijdens een vlucht van een uur stoot één passagier meer CO₂ uit dan een inwoner van Bangladesh in een heel jaar. In Nepal gebruikt een toerist die de bergen intrekt ongeveer 6 kg hout per dag als verwarming, terwijl het land kreunt onder de erosie." Toerisme is niet het antwoord op het ontwikkelingsvraagstuk, maar kan wel een belangrijke bijdrage leveren", concludeert de UNWTO.

Duurzaam toerisme

In het kielzog van de pleidooien voor duurzame ontwikkeling pleiten vele mensen en instanties al langer voor 'duurzaam toerisme'. In 2004 werd het begrip gedefinieerd door de UNWTO: "Duurzaam toerisme neemt zijn huidige en toekomstige impact in rekening, zowel op economisch, sociaal als op milieuvlak, en beantwoordt aan de noden van de bezoekers, de industrie, de omgeving en de gastgemeenschappen"

Het model met de drie P's van de discussies rond duurzame ontwikkeling doet ook hier dienst:

- **People:** toerisme moet respect opbrengen voor de socio-culturele eigenheid van de gastgemeenschappen, voor hun cultureel erfgoed en hun traditionele waarden en moet bijdragen tot interculturele dialoog en wederzijds begrip.
- **Planet:** toerisme mag gebruik maken van de natuurlijke rijkdom van een land, maar moet de ecologische processen in stand houden en het natuurlijke erfgoed en de biodiversiteit helpen bewaren.
- **Profit:** toerisme moet voor een economische relatie zorgen op lange termijn, waarbij de socio-economische voordelen eerlijk verdeeld worden over alle betrokkenen. Dit veronderstelt voor de gastgemeenschappen stabiele werkgelegenheid en inkomsten die bijdragen tot armoedebestrijding.

Spelen in Benin © Catherine Piret

Vierde P

Manu Minne, coördinator van ViaVia Tourism Academy vzw (onderdeel van Joker), ziet verschillende redenen waarom duurzaamheid in toerisme achterop loopt in vergelijking met andere sectoren: "Ten eerste is toerisme een complex en multidisciplinair gegeven, waarin economische activiteiten als bouw, voeding en transport samenkomen. Dat maakt het niet makkelijk. Bovendien is de sector zeer volatiel en primeert nog te vaak het kortetermijndenken. Maar een andere belangrijke reden is dat men heel lang over duurzaamheid gesproken heeft met een opgeheven vingertje. Wie duurzaam wil zijn moet een stuk van zijn welstand opofferen. Terwijl vakantie voor de meeste mensen net synoniem is met genieten."

"Gelukkig is die retoriek aan het veranderen. Ik gebruik dan ook liever een model waarbij centraal tussen de drie P's een vierde P wordt toegevoegd: die van **pleasure**. Niet in de enge betekenis van plezier, maar met een brede waaier van mogelijke emoties zoals blijheid, ontroering, confrontatie,... Zo creëer je een meerwaarde: *pleasure* voor de reiziger in de zin van beleving, *pleasure* voor de lokale gastheer in de zin van een respectvolle behandeling en waardig werk. Die vierde P mag gerust een toetssteen zijn voor de drie andere P's. Hoe kan een ecologisch project de beleving van de toerist vergroten en tegelijk de inkomsten voor de lokale gemeenschap verhogen. Bekijk je het zo, dan kan duurzaamheid net een instrument worden voor innovatie."

Lokaal ondernemerschap

Wat duurzaam toerisme concreet betekent, kan voor Manu Minne enkel binnen de lokale context ingevuld worden. Terwijl Toerisme Autrement zich vooral richt op het reizigerspubliek is ViaVia Tourism Academy ook in het Zuiden actief via het aanbieden van trainingen. "Aan lokale, kleine ondernemers leggen we uit wat Europese toeristen verwachten. Niet om dat als absolute vertrekpunt te nemen, maar om van daaruit samen na te denken hoe toerisme in hun context op een duurzame manier kan worden ingevuld."

Tijdens trainingen raadt ViaVia Tourism Academy lokale ondernemers vaak aan voorzichtig te investeren. Toerisme is onzeker. Het kan daarom slim zijn om het als bijberoep te zien en niet meteen als een hoofdactiviteit. Bovendien geeft een combinatie als landbouw-toerisme vaak meer mogelijkheden tot een authentieke beleving voor toeristen.

Travel 3.0

Een interessant gegeven is dat ook kleine ondernemers in het Zuiden steeds meer mogelijkheden hebben om rechtstreeks met potentiële klanten te communiceren. Vroeger lag het monopolie bij toeristische diensten en touroperators (*Travel 1.0*). Daarna kwamen de reizigers die elkaar informeren (*Travel 2.0*). Vandaag prijzen lokale ondernemers zichzelf aan via sociale media en internet (*Travel 3.0*).

Warm Heart Travels

Een mooi initiatief dat de 4P's integreert is Warm Heart Travels, opgericht door een jonge lokale ondernemer in Malawi. Als kleinzoon van een dorpschef was hij voorbestemd om zijn grootvader op te volgen, maar zelf koos hij voor toerisme. "We hebben samen bekeken hoe we zijn persoonlijk verhaal, zijn cultuur, zijn DNA zouden kunnen behouden binnen een toeristische onderneming" vertelt Manu Minne.

De families die in Malawi worden opgezocht, zijn geen traditionele stamleden in exotische kledij, maar gewone boeren die bereid zijn hun huis voor even te delen met bezoekers. De financiële bijdrage is vaak heel welkom om de kinderen naar school te sturen. Centrale activiteiten zijn de chef van het dorp bezoeken, samen koken en culturele verschillen ontdekken en leren begrijpen.

Ook een verblijf in Area 21, de *township* van de hoofdstad Lilongwe, behoort tot de mogelijkheden. Daar kan de toerist een school bezoeken, zijn haar laten doen in een kapperszaak of voetballen met de plaatselijke jeugd. Op die manier tracht Warm Heart Travels het verschil te maken tussen "een nice holiday en een lifetime experience".

Koken met de gastvrouw @ Warm Heart Travels

Het bevorderen van contact ligt vaak in kleine dingen. Zo worden buitenlandse bezoekers met een paar zinnetje in de lokale taal op een briefje naar de markt gestuurd om groenten te kopen voor hun gastvrouw. Voor de toerist is dat elke keer weer een belevenis, voor de lokale economie een opsteker en voor de gastvrouw een eerste stap om samen te koken.

Het verzamelen van wortelbomen aan het Antheme-meer © Eco-Benin

Trees4Tours

In 2013 was ViaVia Tours, verbonden aan het ViaVia Traveler Café in Jogjakarta (Indonesië), een van de zes winnaars van de Wild Asia Responsible Tourism Award. Een greep uit de argumentatie die de jury aanhaalde om ViaVia Tours te selecteren leert wat duurzaam toerisme kan inhouden:

- Laat zijn reizigers kennismaken met de oude Javaanse cultuur en hoe die vandaag versmelt met moderne waarden. Bereidt zijn reizigers voor op ontmoetingen, vertelt hen hoe zich te kleden en te gedragen en vraagt een bijdrage voor cultureel erfgoed.
- Tijdens tours worden lokale producenten bezocht en worden de reizigers aangespoord om lokale producten te kopen.
- Geeft de voorkeur aan kleine accommodaties en kennen de eigenaars persoonlijk, aan wie ze feedback vragen en waarmee ze duidelijke afspraken maken.
- Geeft lessen over afval en milieu in de scholen van de dorpen waarmee ze samenwerken.
- Organiseert workshops en werkbezoeken voor studenten toerisme en voor jonge, lokale ondernemers over interculturele communicatie en over hoe een groep te gidsen.
- Organiseert straatfestivals voor de buurt. Geeft ruimte aan lokale artiesten. Stelt zijn ruimte ter beschikking van lokale groepen.
- Draagt bij aan noodhulp na aardbevingen en andere rampen.
- Staf en medewerkers zijn voor 100% lokale mensen. Een aantal zijn doorgegroeid vanuit laaggeschoolde jobs. Promoot gendergelijkheid op de werkplek.
- Biedt in zijn restaurant zoveel mogelijk lokale en biologische producten van lokale producenten. Geen palmolie. Geen GGO's. Heeft een Fair Trade Shop met producten van achtergestelde groepen zoals straatkinderen.
- Gebruikt zoveel mogelijk het openbaar vervoer tijdens tours. Compenseert de emissies van de verplaatsingen met het planten van bomen (Trees4Tours).

Het geheim van een Indonesische maaltijd verklaard

© ViaViaTours Jogjakarta

Eco-Benin

Een ander mooi voorbeeld is de ngo Eco-Benin. Via website, Facebook en YouTube een netwerk promoot van een tiental toeristische initiatieven verspreid over Benin. De organisatie biedt zowel trekkings door waardevolle natuurgebieden als ontmoetingen met lokale culturen. Telkens is het de lokale gemeenschap die instaat voor de opvang en de begeleiding van de toeristen. Daarvoor hebben ze in hun dorpen soms gîtes of lodges gebouwd, maar soms ook traditionele, ronde huisjes. In de Peulnederzetting in Alfakoare bijvoorbeeld leert de toerist in enkele dagen het vee te hoeden, de typische kaas te maken en te begrijpen wat schoonheid is voor de fiere Peul. Tussen 10 en 25% van de inkomsten gaat naar concrete projecten zoals scholen en latrines of naar de armste families binnen de gemeenschap. In 2011 werden 6322 toeristen verwelkomd.

Voor Eco-Benin is toerisme een manier om duurzame ontwikkeling op gang te brengen in regio's waar de landbouw of de visserij in de verdrinking komen of waar de

culturele of natuurlijke rijkdommen worden bedreigd. De 'Eco' in de naam probeert ze waar te maken met een CO₂ actieplan en met activiteiten voor ecologische ontwikkeling zoals biologische landbouw, ecologische toiletten...

In het zuidoosten van Benin herstellen werkloze vissers de mangrove. Elke hectare mangrove is goed voor 200 ton geabsorbeerde CO₂ per jaar. Reizigers kunnen als compensatie voor hun verplaatsingen mee wortelbomen planten. In het noorden van Benin, in de buurt van Pendjari nationaal park, staat de strijd tegen de oprukkende woestijn voorop. Eco-Benin promoot bij de dorpelingen het gebruik van verbeterde kookovens die tot 60% minder hout gebruiken wat de ontbossing vermindert en bijdraagt tot de vermindering van koolstofuitstoot. Deze ovens worden door lokale ambachtshandelaars gemaakt.

Ecologische projecten die de beleving van de toerist vergroten en de inkomsten van de lokale gemeenschap verhogen. Een win-winsituatie. Of hoe duurzaamheid een instrument kan zijn voor innovatie in een bloeiende sector.

BTC TRADE FOR DEVELOPMENT

WWW.BEFAIR.BE

**DE BELGISCHE
ONTWIKKELINGSSAMENWERKING .be**

Bronnen:

UNWTO, project 'Sustainable Tourism': sdt.unwto.org
Tourisme Autrement: www.tourisme-autrement.be
ViaVia Tourism Academy: www.viaviatourismacademy.com
Warm Heart Travels, Malawi: www.warmhearttravels.com
Eco-Benin, Benin: www.ecobenin.org
ViaVia Tours Jogjakarta: www.viaviajogja.com

De meningen die in deze publicatie naar voren worden gebracht zijn niet noodzakelijk de opvattingen van BTC of de Belgische Ontwikkelingssamenwerking.